

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי דרכו להחמיר

מן המחמירים בהלכה היה רבינו, וזאת בניגוד למנהג קהילות מרוקו שנהגו להקל בעניינים שונים בהם נחלקו הפוסקים. מעבר לפסיקותיו היומיומיות והכלליות נודעו במיוחד שני עניינים בהלכות מאכלות אסורות בהם יצא חוצץ כנגד מנהג מרוקו מקדמת דנא, וכל זאת למרות היותו צעיר לימים, ואלו הם: פולמוס החגבים ופולמוס נפיתת הריאה.

פולמוס החגבים ("אל זרד")

מאז ומקדם היה מנהגם של יהודי מרוקו, כאשר תקפה מכת ארבה את עריהם ושדותיהם, לתפוס מהחגבים המעופפים (המכונים בלשונם "אל-זרד") ולאכלם. בעיני רבינו לא מצא הדבר חן כבר מאז ילדותו שכן הבחין כי זקנו הקדוש נמנע מלאכלם וגם אין דעתו נוחה באוכלי החגבים.

...שבקצת שנים שבאים הארבה לערי המערב והיא מכה גדולה לתבואה, וראיתי שפשטו ידיהם בני עמנו לאוכלם. ועמדתי על טעם אכילתם ואמרו כי קדמוניהם נהגו בהם היתר ואין בידם קבלה ששמו חגב אלא שראו שהיו אוכלין אות. ובקשתי לידע מהראשונים שבדורינו עקרון של דברים. וקיימתי מקרא שכתוב זקניך ויאמרו לך ה"ה גדול דעה רב ועצום שלא היו בדורינו כמעט גדול ממנו בחכמה ובמניין הרב הגדול והקדוש מו' ור' אדוני זקני זצוק"ל וראיתי שלא היה אוכלם, ומקשה שיניו באוכל אותם, אלא שראיתי מעלים עין לאסור בהדיא, ולהיותי אז בשני הפעסות לא חקתי לדעת טעמו אלא אחזתי מנהגו שלא לאכול...".

והנה הגיעה הבצורת של שנת תפ"א, ושוב ראה רבינו את הקהל נוהג היתר באכילת החגבים, משל היה זה דבר פשוט ומוסכם שאינו דורש כל תנאים הלכתיים. כעת התעורר רבינו לעמוד על טיבו של היתר, לתהות על קנקנו ולראות אם יש בו ממש.

...ואחר עבור ימים דחל"ש אר"ע מעשה ובאה מכת הארבה עוד וראיתי שכל העולם אוכלים אותם כהיתר גמור. ושאלתי עוד מקצת זקנים שהיו מצויים אצל מורי הרב הנז' אם שמעו ממנו יסוד היתר זה, והגידו לי שאמר להם שמעולם לא פשטו ידיהם בהם לאוכלם אלא בשנת הרעב לא תקום צ"פ שהיה רעב גדול ופשטו ידיהם בהם, ומאז ועד עתה לא זזה ידיהם מהם. עוד שאלתי לאנשי המזרח אם נוהגים היתר במקומן במין זה ואמרו לי שהם להם כשאר רמשים ומעולם לא נשמע להם היתר בהם...".

המשך בשבוע הבא

- 'הירדן', שיהיה 'מרדות' בלבו תמיד.
טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות.

ענווה ראויה ומושלמת

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זקב: (דברים
א א)

ממשיכים לפי דרכו של האור החיים הקדוש, שבמילים ספורות לימד משה רבינו את תשעת הכללים איך עלינו להתנהג.

בעבר. הירדן. במדבר - בערבה.

כשרצה רב יוסף להורות לרבא שיהיה שפל רוח ביותר, אמר לו את הפסוק "ומדבר מתנה", שהתורה ניתנה למי שמשים עצמו כ'מדבר'.

המדבר אין לו זהות משל עצמו. הוא מופקר לכל, וכולם דורכים עליו. ומכאן שהמדבר הוא סמל הענווה.

אתה רוצה לקנות קנייני תורה, תהיה עניו כ'מדבר'.

אך אין זה סוף פסוק. כאן מגיע הכלל הרביעי, להשלים את מידת הענווה.

הענוה צריכה להיות בדרך נאה ונכונה. הרמב"ם בהלכות דעות מטיב להגדיר זאת. תלמיד חכם לא ילך בקומה זקופה וגרון נטוי, אך גם לא יכפוף קומתו כבעלי חטוטרת

צריך להיות מאוזן. צריך שתהיה הענוה ערבה.

זה מרומז במילה "בערבה".

וגם מלשון ערבות. יאמר אדם, אם אראה משהו שמתנהג שלא כשורה ואני יכול להשפיע עליו, מה לי לומר לו, הרי עלי להיות עניו...

אין זה נכון. תהיה עניו, אך אל תשכח את הערבות ההדדית של כלל ישראל "ערבים כל ישראל זה לזה".

אלו שני הדברים המורמזים במילה "בערבה" הסמוכה למידת "במדבר". תהיה עניו כמדבר, אך בצורה ערבה ומבלי לשכוח את הערבות הכלל ישראלית.

אל תדחה את התשובה למחר

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זקב: (דברים
א א)

ידועים דברי המשנה במסכת אבות 'שוב יום אחד לפני מיתתך'.

התנא קורא לאדם לשוב יום אחד לפני פטירתו. האם יודע

המשך בעמוד ג'

פניני אור החיים

מקרא מועט המחזיק את המרובה

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זקב: (דברים
א א)

בתחילת 'משנה תורה', חומש דברים, מפרש בפסוק בפרוטרוט היכן דיבר משה רבינו אל בני ישראל.

'בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זקב'.

פירוט ארוך ומדויק כל כך. נראה כי המקרא אומר 'דרשני'!

בדרך רמז מפרש האור החיים הקדוש, איך שבמילים ספורות אלו לימד משה רבינו את בני ישראל את כללות יראת ה' ומידות ההגונות הצריכים להולכים בתורת ה', תשע מידות בסך הכל.

הדבר הראשון שצריך יהודי להציב לעצמו, לדבוק בדרכו של אברהם אבינו ע"ה.

אברהם אבינו היה היהודי הראשון בעולם. בעולם מלא עבודה זרה ניצב אברהם אבינו לבדו באמונתו וצדקת דרכו. חז"ל אומרים כי על כן הוא מכונה 'העברי' - שכל העולם מעבר אחד, והוא מעבר אחד.

זהו אם כן הכלל הראשון שינחה אותנו, והמרומו במילה הראשונה של פירוש המקומות בפסוק:

בעבר! בדרכו של אברהם העברי!

להתעורר לבד הוא הטוב ביותר

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זקב: (דברים
א א)

יש הרבה אופנים בהם אדם מתעורר לשפר את מעשיו. לא אחת מתעורר אדם לתקן את דרכיו בעקבות אסון או תקופה קשה העוברת עליו. הוא חושב מדוע זימנה לו ההשגחה הפרטית קושי זה, ונותן אל לבו להיות יותר טוב מכאן ואילך.

אולם הטוב ביותר הוא, שאדם מתעורר בעצמו להיות טוב. בלי מלקות, ללא יסורים, פשוט נותן אל לבו לשפר את דרכו.

וכמאמר הגמרא במסכת ברכות: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות. ומפרש רש"י: מרדות - לשון רידוי והכנעה, שאדם שם על לבו מאליו.

אומר האור החיים הקדוש, זה הכלל השני שמציב משה רבינו בפסוק הראשון של חומש דברים, בעבר

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

החסיד צהלתו בפניו

את שמי יהדות הונגריה בפרט והיהדות כולה בכלל, האירה דמותו של איש האלקים הרה"ק ר' משה מאיהעל בעל 'שמח משה' זיע"א, תלמידו המובהק של הרה"ק 'החזוה' מלובלין זיע"א, וממשיך דרכו בקודש.

עצם התקרבות הישמח משה לרבו מלובלין ובעקבות כך לדרך החסידות, כרוכה במעשה נפלא אשר לקחו בצדו, וכך היה מעשה.

קודם שבה הישמח משה לכדי החלטה להימנות על עדת החסידים ולהצטרף להולכים בדרך הבעל שם טוב ותלמידיו, כבר אז היה בן עלייה ובעל מדרגה משכמו ומעלה, ובכל מאוודו תר אחר הדרך הנכונה והראויה עבורו בעבודת הבורא יתברך.

אודות דרך החסידים שמע, ואם כי מעלות וסגולות מסוימות שיוחסו לחסידים מצאו חן בעיניו עד מאד, אולם קושיא אחת נטועה היתה בלבו, תמיהה ששמר בלבו אודות הנהגת החסידים להתהלך בשמחה תמידית.

הלא נפסק בשלחן ערוך (או"ח סי' א ס"ג) כי "ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", חשב לעצמו, ואם כן כיצד מתירים לאלו לעצמם להשרות על פניהם חיוך תמידי, לכאורה תוך התעלמות מוחלטת מאותה הלכה מפורשת?

בדרכו לברר את תמיהתו ולמצוא לה מענה, דרש באופן נפלא את דברי הגמרא (יומא לח, ב): "הבא ליטרה מסייעין אותו". לא נאמר כאן 'מסייעין אותו', כשהכוונה לקב"ה בלבד, אלא 'מסייעין אותו' - בלשון רבים, כביכול אף הצדיקים שבדור יש בידם לסייע ולעזור לאותו הבא ליטרה ולבקש את קרבת אלוהיו.

בהתאם להבנה זו, הועיד את פניו את החזוה מלובלין, אותו רבי חסידי אודותיו שמע כה רבות, כשהוא מפיל תחינתו לפני אביו שבשמים כי ייתן בלב הצדיק את התבונה ובפיו את מענה הלשון כדי לסייע בעדו להבין את הנהגת החסידים ולקרבו לדרך האמת.

אך דרך האברך הקדוש על מפתן דלתו של החזוה, והנה הוא נכח לראות בחוש את עיניו הצופיות והטהורות של הרבי.

'אמור נא, אברך, מדוע פניך כחושות והצער ניכר בהן?' פנה אליו החזוה, 'אמת שנפסק כי על כל ירא ה' להיות מצר ודואג על החורבן, אולם כבר אמר החכם (חובות הלבבות שער הפרישות שער ט) כי הפרוש - צהלתו בפניו ודאגתו בלבו'.

'האמן לי' המשיך החזוה ושיתף את האברך הנדהם מרוח הקודש הברורה שניבטה לנגד עיניו, 'גם אנחנו אומרים תיקון חצות בדמעות שליש, בבכי תמרורים ובקול נהי, אולם עם כל זאת אנו עושים זאת בשמחה! וכאן נשא הרבי משל נפלא, כפי ששמע מפי רבו הגדול הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע.

משל למלך בשך ודם, אשר בצוק העתים נפל בשבי ונלקח על ידי שוביו בדרך תחתיתם

רצופה ייסורים והשפלה. בדרכם, עצרו הללו להתאכסן יחד עם המלך השבוי אצל אחד מאוהבי המלך הנמנה על הקרובים אליו ביותר. 'היה האוהב מבכה את המצב הנורא, ממרר בבכי לנוכח מלכו האהוב המושפל עד עפר' המתיק החזוה, 'אולם נקל לשער עד כמה - למרות הכל - היתה שמחתו עצומה על כך שזכה לארח את המלך הגדול בביתו!'

'כן הדבר אצלנו' גילה הרבי מכבשונו של עולם והפתיע בשנית את האברך הקדוש, 'השכינה הלא שרויה אצלנו. ואם כי היה מן הראוי להימנע מלגלות זאת, שהרי כבר נאמר (מיכה ו, ח): 'הִצַּנֵּעַ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲלֵמָה הָיוּ וְאֵמָרוּ חֲזָל כִּי לִיטְהָר מִסִּיעֵיךָ אוֹתוֹ, אִם כֵּן מוֹטֵל עָלֶיךָ לִסְעֵי בַעֲדֶךָ'.

כך נוצר קשר איתן בין הרבי לאחד מגדולי תלמידיו, אשר לימים זרחה שמשו ויצא שמעו וטיבו, אלפים נהרו אליו ושתו בצמא מבארו הזכה.

הרה"ק בעל 'ייטב לב' זיע"א - נכדו של בעל המעשה הישמח משה, הוסיף ודרש בדרך זו את לשון הפסוק (איכה ב, ט): "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'". 'רוני' היינו נהי וקניה, אולם לשון זו מורה גם על רינה ושמחה, וזאת למה? משום שאף אם יש לשפוך לב כמים עקב החורבן הנורא, מכל מקום הלא אנו 'נוכח פני ה'', ואין דבר יותר משמח מזה.

בפרשתנו מדבר משה רבינו לעם ישראל דברים נפלאים, דברי פרידה שיש בהם תוכחה גלויה עם אהבה מסותרת, דברי אוהב, משה רבינו הרועה הנאמן מוכיח את עם ישראל בדברי חן, בדברים של אהבה ודברי טעם.

אבל רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א אומר שבדברים הראשונים שנאמרו כאן, בא משה רבינו ללמד את עם ישראל מידות הגונות, כללי התנהגות ביראת ואהבת ה'.

ואחד מהדברים נרמזים במילים 'בין פארן ובין תפל' (א א), שבאים לרמוז על מאמר ה'חובות הלבבות' (שער הפרישות שער ט) 'הפרוש צהלתו בפניו ודאגתו בלבו', והוא מה שרמו באומרו 'בין פארן ובין תופל'.

כנגד צהלתו בפניו אמר 'בין פארן' לשון 'פאר' הפך עצבון שהוא פנים רעות,

וכנגד עצבון הלב אמר 'ובין תופל' שלא יהיה לבו ערב עליו ויתעצב אל לבו מפחד שמא עבר את פי ה' בלא ידיעה בגדולות או בקטנות, או שמא מיעט בעבודה ממה שצריך עשות.

בדברים אלו מלמדנו רבנו ה'אור החיים' את ההנהגה הנכונה לכל יהודי, בכל מצב ובכל עת בחיים, אולם על אחת כמה וכמה שהדבר נוגע דווקא לתקופה זו של בין המצרים ולימי האבל על חורבן בית המקדש.

אין ספק שעל כל אדם להתאבל, לקונן ולהתמלא יגון ושבך על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו, על גלות השכינה ועל שחרנו מאז

את עבודת הקרבנות ושיר הלויים, לחם הפנים והמנורה ועוד.

לא זו בלבד, אלא כאמרתו החרפה של הרה"ק השרף מקאצק זיע"א שנשאל אודות דברי השלחן ערוך: 'ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר ודואג על חורבן בית המקדש', ומה יעשה אדם שאינו ירא שמים? האם עליו לא מוטל להתאבל? ועל כך השיב השרף במשפט קצר ונוקב עד תהום: על אדם כזה - להתאבל על החורבן הפרטי שלו!

בהחלט יש לכל אחד לדאוג, להצטער ולבכות את המצב, הן ברמת הכלל והן ברמת הפרט. אולם יחד עם זאת עלינו לזכור כי אבינו שבשמים עמנו, השכינה מלווה אותנו על כל צעד ושעל, וזו כל סיבה לשמחה תמידית ולקיום ההנהגה: 'צהלתו בפניו'.

תלמידו של רבינו ה'אור החיים' הקדוש - רבי משה כנפו זצ"ל, שכתב את דרשותיו בספר 'מאור החיים', כותב, שמשם רבינו ציוה לישראל שיש לאדם להראות פניו עם כולם מאירות, וזהו כוונת התנא (אבות פ"א מט"ו): 'הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות'. וגם אם יש לו יגון או יהיה לו בלבו ובפרט יגון של עבירות שאדם עושה אותם. זהו שרומז 'בין פארן ובין תפל', פארן לשון פאר, ובין תפל ר"ל תפל כמו שאמר הכתוב (איוב ו) 'היאכל תפל מבלי מלח'.

צריך לאחוז במידות הללו בדרך הנכונה והראויה.

המשגיח הנודע, הגאון החסיד רבי גד'ל אייזר זצ"ל, עבר את השואה וסבל סבל רב, ועם כל זאת תמיד ראוהו עם חיוך על הפנים, ותמיד היה בשמחה אפילו בעמק הבכא. וכך מספר רבי יוסף דז'לובסקי שהיה תלמידו עוד לפני השואה: בהגיענו לשערי בוכנוולד תשושים ועייפים סובלים ומרוטים כבר היה סוף המלחמה, היה זה לילה אפל ופתאום נרעשתי בפגשי בדמותו של מורי ורבי ר' גד'ל שזה עתה הגיע. ר' גד'ל הכירני והושיט לי את ידו הכחושה, ובאלם ללא קול עמדתי לפני לרגעים אחדים וצעקתי, רבי במה אפשר להתחזק בשעה זו? - הוא פנה עמי לצדדים ושלף מנעלו את ספר 'חובות הלבבות', פתח בשער אהבת ה' (פרק א) והגיש למראה עיני את המובא שם: 'על אחד מן החסידים שהיה קם בלילה ואומר, אלקי הרעבתני, וערום עזבתני, ובמחשכי לילה הושבתני, ועוון וגודלך הורתני, ואם תשרפני באש לא אוסיף כי אם לאהבה אותך ולשמחה בך'. קראתי את הכתוב, והוא הביט עלי ברחמים, ביטא את המילים בקול 'הרעבתני, ערום עזבתני, תשרפני, מה אומר החסיד בעת כזאת? לא אוסיף כי אם לאהבה אותך בשמחה רבה', לזה רק יהודי יכול להגיע לדרגה זאת, 'משכני אחרך נרוצה' באהבה ובשמחת לב אמתית. נאה דורש ונאה מקיים (עזרי מעם ה' ח"ג פ' צו).

אדם מתי יזמו האחרון?!

אלא זו הכוונה: תשוב בתשובה היום! כל יום! אם ישוב אדם בתשובה היום מחשש שמא זה יזמו האחרון, נמצא כל ימיו בתשובה.

אומר האור החיים הקדוש, זה הכלל הבא החמישי, שמרמז כאן משה רבינו.

‘מול סוף’.

הבט אל מול הסוף.

כל ימיו יהיו אל מול עיניו ‘סוף אדם’ ותכליתו.

כלפי חוץ שמחה ואושר, ובפנים רצינות ודאגה

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחרצת ודי זהב: (דברים א א)

ישנה הגדרה נפלאה של בעל חובת הלבבות, וכך הוא כותב: הפרוש (אדם שפורש מהבלי העולם) צהלותו בפניו ודאגתו בלבו.

זו הדרך המיוחדת. מבפנים הוא חושש ודואג שמא עבר חלילה את פי ה' בשגגה, או שלא עבד את ה' כראוי. הוא לא רגוע בתוכו.

אך כלפי חוץ צהלותו בפניו. ארשת פניו שמחה ומלאת חדווה.

אומר האור החיים הקדוש, כאן הגענו לכלל השישי והשביעי.

‘בין פארן, ובין תפל’.

‘פארן’ הוא לשון פאר, צהלותו בפניו. הפוך מפנים רעות ונעצבות.

ותופל – הוא ההיפך מ‘פארן’, זה הלב הדואג בפנים, מחשש שמא עבר את פי ה', או שמא מיעט בעבודה מכפי שצריך.

ללמוד תורה ולהסתפק במועט

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחרצת ודי זהב: (דברים א א)

תשע מעלות מעיים בפסוק הראשון של חומש דברים, כפי שמבאר האור החיים הקדוש, והשלושה האחרונים מרומזים במילים: ‘לבן, וחרצת, ודי זהב’.

לבן – הוא הלב הטהור ונקי.

לב טהור מקבל האדם על ידי שמרתיק מעצמו את המידות הרעות, שנאת הבריות, קנאה, תחרות ושנאה. כך רוכש האדם לב טהור ונקי, וכפי שמבקש דוד המלך ‘לב טהור ברא לי אלוקים’.

המידה השמינית היא:

‘וחרצת’ – לשקוד על דלתות בתי המדרש, לימוד תורה בקביעות, בחצרות ה’.

והמידה התשיעית היא ‘די זהב’ – לא להיות להוט אחרי הבלי העולם הזה, שכל ההולך אחר תאות לבו בטל הוא מעבודת ה'. מה שצריך צריך, ומה שלא צריך – להתרגל לומר ‘די להרב’.

וניתן גם לפרש ‘די’ – זהב, שכל מה שיש לאדם, ואפילו מעט, יהיה בעיניו כאילו יש אוצרות זהב. וכמאמר המשנה ‘אזוהו עשיר? – השמח בחלקו’.

כך יוכל להיות לבו פנוי לעבודה העליונה היא עבודת ה' אלוקים חיים.

בשום אופן לשלם בחירותי על מעשיו הפליליים של שכני הגוי. שמע הרב את דברי היהודי ואמר לו: עצתי לך נתונה שתרוץ מהר לביתך ותביא הנה את כל הכסף, וכך לא ימצאו כלום בחיפוש שיעשו בביתך.

רץ היהודי כל עוד נפשו לביתו, הביא את צרור הכסף הרב ונתן אותו לרב. או אז אמר לו רבי אליהו חיים: כעת אני יכול לומר לך שהכסף אינו מזויף, לא מיניה ולא מקצתיה, זהו כסף כשר וטוב העובר לסוחר, אבל דע לך שאסור לקחת דבר שאינו שייך לך! קרא רבי אליהו חיים לגוי והחזיר לו את מרבית כספו, כל אותו הסכום שהיהודי עדיין לא הספיק לבזבז.

המגיד הירושלמי, הגאון רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, מספר בספר זכרונותיו ‘בטוב ירושלים’ (עמוד שנה): זכרני מעשה, כשאמי מורתי, הצדקנית מרת מלכה ע"ה, היתה מוכרת קמח לאפיה, כשר לפסח, היה בירושלים אופה אחד, שמלבד עיסוקו במלאכת האפייה היה עוסק גם במכירת חלב, ואותו אופה היה חייב לאמי סכום כסף גדול של עשרים נפוליון תמורת הקמח שסיפקה לו, אלא שהוא סירב לשלם.

מאחר ואותו אופה היה איש אלים, ואיש לא הצליח להציל עשוק מיד עושקו, פנתה אמי להגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, וסיפרה לו את כל מעשיו של האופה המתאכזר עליה ומסרב לשלם לה את חובו. שמע רבי שמואל את טענותיה, הזמין אליו את האופה ופנה אליו בתקיפות: מדוע אינך רוצה לשלם את שלושים הנפוליון שאתה חייב לה עבור הקמח?

התחיל האופה לצעוק חמס: שקרנית היא זו! אין אני חייב לה אלא עשרים נפוליון ואין היא מעזה לתבוע ממני שלשים נפוליון. שמע רבי שמואל ואמר לו: עשרים נפוליון אתה מודה שהנך חייב לאשה אומללה זו, ובכן, הנני נותן לך זמן מוגבל עד יום המחר, בשעה זו ובמקום זה, שתביא את הכסף במלואו.

למחרת לא בא האופה בשעה שסיכמו. לא נרתע רבי שמואל סלנט ממנו ושלח לומר לו: דע לך כי מעולם לא התחלתי בענין שלא סיימתיו, ואף את העניין הזה אשלים על הצד היותר טוב, ובכן, אם אינך מביא את הכסף תיכף ומיד אשלח להכריז בכל ירושלים שסחורתך אסורה לחלוטין וכן שאסור לצרף אותך לכל דבר שבקדושה. אך שמע האופה את דברי הרב החדים והנחרצים, ומיד הופיע עם הכסף בשלמותו.

על הפסוק בפרשתנו (א טו): **וְאֵצְחָה אֶת שְׁפָטֶיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּר, מִפְּרֶשׁ רִבֵּינוּ הָאוֹר הַחַיִּים הַקְדוּשׁ זִיע"א, שְׁכוּנַת הַפְּסוּק בְּאוֹמְרוֹ ‘לֵאמֹר’ הִיא שִׁישׁ כָּאֵן צִיּוּי לְשׁוֹפְטִים, שִׁישׁ פְּעָמִים שְׁעָלֵיהֶם ‘לֵאמֹר’ אֶת הַטְּעָנוֹת שִׁישׁ בְּדִין תּוֹרָה שֶׁהוּבָא לְפָנֵיהֶם, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁמְסוּפֵר בְּתַלְמוּד הִירוּשְׁלָמִי (סנהדרין פ"ג ה"ח), שֶׁרַב הוֹנָא בְּרֵאֲתוֹ טַעְנָה שִׁיכּוֹל אֶחָד הַצַּדִּיקִים לְטַעוֹן, וְהוּא אִינוּ יוֹדֵעַ לְטַעוֹן זֹאת, הִיָּה רַב הוֹנָא עֲצָמוֹ טוֹעֵן זֹאת עֲבוּרוֹ וּמִלְמַד אוֹתוֹ טַעְנָה זֹו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא ח) ‘פֶּתַח פִּיךָ לָאֵלִים’. וְהוּא מֵה שֶׁרָמַז בְּתִיבַת ‘לֵאמֹר’, כִּי עָלִיו לֵאמֹר, לְבַל תִּהְיֶה הָאֲמִתָּה נֶעְדְּרַת וּשְׁפוּט צֶדֶק.**

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

פתח פיך לאילם

הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל, רבה של העיר לודז', היה ידוע בפקחותו הגדולה. פעם אחת בא אליו גוי וסיפר לו שבימי מרד הפולנים נגד הרוסים הוא שימש כגזבר של המרד, ולאחר המרד נשאר בידו סכום גדול של כעשרים אלף רובל, מכיון שלא היה יכול לסחור עם הכסף, הוא בחר להחביא אותו במרתף ביתו כשהוא יורד מפעם לפעם בכדי להשתעשע עם הכסף ולבדוק אם זה אכן נמצא. לפני כמה ימים, כשירד למרתף, נבהל לראות שהכסף אינו נמצא, וככל שהוא ניסה לחפש אחריו לא עלתה בידו, ומאז חייו אינם חיים. מבקש הוא איפוא מהרב שיזאיל בחכמתו לעמוד לימינו ולעזור לו למצוא את הכסף.

התעניין הרב: האם אתה חושד במישהו? האם יש לך קצה חוט או השערה כלשהיא היכן ייתכן שהכסף נמצא או ידו של מי הייתה במעל. השיב הגוי: הנה שכני היהודי, נגר עני ואביון, שעד כה בקושי היה מצליח לפרנס את משפחתו, התחיל לפתע לנהוג כאחד העשירים. מבזבז הוא ממון רב על ימין ועל שמאל, קונה הוא בגדים יפים וכלים נאים, וכל הליכותיו כאחד הגבירים אשר בארץ.

המשיך הגוי וסיפר: שאלתי, מניין לך הכסף, והוא השיב לי שדודו, עשיר מופלג מאנגליה הרחוקה, מת ללא ילדים והוא השאיר לו את כל כספו בירושה. הפלא הוא שמעולם לא שמענו ממנו על דוד עשיר ועריירי מאנגליה, וגם קשה לתאר שסכום כסף ענק שכזה הגיע אליו מבלי שהוא נסע לאנגליה בכדי לקבל את הירושה.

נענה הרב ואמר לגוי: שוב לביתך ואל תאמר לאיש כי שוחחת עמי. מיד עם צאת הגוי יצא שליחו של הרב וקרא ליהודי הנגר. משכנס הנגר לחדרו של הרב, פתח רבי אליהו חיים ואמר: שמוע שמעתי עליך כי עלית לגדולה והתעשרת, כיצד ייתכן שלא באת אלי בכדי לתרום עבור עניי העיר שאני עוסק לאסוף צדקה עבורם? אדרבה, נענה הנגר ואמר בהתלהבות: מוכן אני לתת לצדקה ככל אשר ישית עלי הרב. שמח הרב מאוד והחל לגלגל עימו בכל נושא הירושה. התעניין הרב: האם אמת הוא הדבר שדודך היה עשיר מופלג? בוודאי, נענה היהודי. המשיך הרב ושאל: וכי דודך לא השאיר עוד קרובים חוץ ממך עד שכל הירושה הגיעה רק אליך, הלא דבר הוא?! הנגר התחיל לגמגם בלשונו, והרב הרגיש תיכף כי הענין אינו זך טהור.

לפתע הרצינו פניו של רבי אליהו חיים והוא לחש ליהודי בשקט: עליך לדעת כי קראתי לך רק בכדי להצילך מאסון כבד! מספרים בסודי סודות כי הכסף שבו אתה משלם בחנויות הוא כסף מזויף, ולפי השמועות שהגיעו לאזני, המשטרה מבקשת לתפוס אותך על חם, או לערוך חיפוש יסודי בביתך, ונמצאת יושב על כך במאסר שנים רבות.

נבהל היהודי ואמר לרב: אספר לרב גופא דעובדא: לא דוד עשיר מאנגליה יש כאן ולא ירושה יש כאן. האמת היא שאני מתגורר בבית אחד משותף עם גוי, ואת הכסף מצאתי במרתף הבית. הרים היהודי את קולו בהתרגשות ואמר: וכי מי היה יכול להעלות על הדעת כי הגוי עוסק בזיוף כספים? אין אמונה בגויים! לא אסכים

מתיבתא אור החיים

ה' ויכח את רפאים בעשתרות קרנים', וביהושע (יז טו) 'ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים'. ולכן יאמר הכתוב בגבול מואב ועמון כי לרפאים יחשב, והמואבים והעמונים הם ששנו להם שמות אחרים 'אמים' ו'זמזומים'. עכ"ל. נמצא שעמון ומואב היו להם אמנם ארצות משלהם, שהם נכללים יחד עם אדום בארצות קיני קנזי וקדמוני שהבטיח ה' לאברהם, אלא שהם סיפחו לעצמם גם חלק מארץ הרפאים, דהיינו אותו חלק שהיה בידי האמים והזמזומים (וראה במדבר כא ח שער היתה עיר במואב), וכיון שכבשו בני לוט נעשו כשאר מדינות קיני קנזי וקדמוני שאין מותרים לישראל אלא לעתיד לבוא. אמנם שאר הרפאים שלא נכבשו בידי עמון ומואב, והם ארץ עוג או אלו הנזכרים ביהושע (ראה להלן ג יג), ניתנו לישראל מיד.

ואפשר שלזה נתכוון רבינו בפרשת לך לך (בראשית טו יח): כי עיקר הנתינה היא העתידה שיבואו יחד השלשה ועממם הנותר מהשבעה אומות, ותקפוץ פיה עולה בראות שבועת ה', וסימן לדבר נתינת הארבעה מלכים אשר נתן ה' לאברהם, שלשה כנגד קיני וקנזי וקדמוני, והרביעי תדעל מלך גוים רמז אל התאספות האומות הנשארים מהשבעה הראשונים. וכן כתב בפרשת בשלח (שמות טו טו): 'אז נבהלו וגו', אומרו 'אז', לומר כי אינו בזמן שדיבר בו עד עתה, שהוא זמן של הנכנסים לארץ, אלא על זמן ביאת גואלנו, ולזה אמר 'אז נבהלו אלופי אדום', וכן הוא אומר (במדבר כד יח) 'והיה אדום ירשה', גם אז יחול זמן לזכות במואב ועמון, ולזה אמר 'אילי מואב יאחזמו רעד' וכו', ואז גם כן נזכה בכל הנשאר מהכנעני, והוא אומרו 'נמוגו כל יושבי כנען'. עכ"ל. ונראה שכוונתו שמלבד מה שיזכו בארצות קיני קנזי וקדמוני, יזכו גם כן באותם החלקים מהז' אומות שנפלו בידי בני לוט ולא הורשינו לזכות בהם עד עת בוא הגואל.

לומר שארצם של הרפאים ניתנה ביד בני לוט, הלא ארץ הרפאים היא מאותם הז' שניתנו לישראל מיד ולא לעתיד לבוא, ובבני לוט הרי גם נאמר 'כי לא אתן לך מארצו'. ומכאן קושיא זו הוכיח רבינו להלן (ג יג) שלדברי הספרי אין ארץ עוג נחשבת רפאים. והביאור בדבר הוא כמו שכתב הרמב"ן ז"ל: כי בעבור שאמר הקב"ה למשה אל תצר את מואב כי אני נתתי לבני לוט את ער ירושה, יספר הכתוב כי הארץ ראוייה לזרע אברהם לולי שנתנה לבני לוט. ואמר כי הארץ היא ישוב בה מעולם עם גדול ורם כענקים, ולכך יקראו אותם המואבים 'אמים' לגודל האימה אשר יטילו על רואיהם, והנה ה' עשה נס לבני לוט לכבוד אברהם ויכלו להם וירשו מפניהם, ואין ראוי לגזול מהם הארץ אשר נתן ה' להם במעשה נס. וכן אמר עוד בבני עמון שהיא מארץ רפאים (פסוק כ), כי גם היא היתה של רפאים בתחלה. 'והעמונים יקראו להם זמזומים', מלשון 'זממו אל תפק' (תהלים קמ ט) וכו'. והנה ארץ רפאים היתה גדולה מאד, ולקחו מהם מואב ולקחו מהם בני עמון, ונשארה ממנה לרפאים עצמם, כי עוג היושב בעשתרות מהם כמו שאמר (בראשית יד

כתב רבינו (דברים ב יא): רפאים יחשבו וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין מודיענו הכתוב שהרפאים יחשבו וגו', ונראה כי לפי שבעמים אשר אמר ה' לאברהם לתת לנו (בראשית טו יח) הזכיר הרפאים שהוא אחד מעשרה, והודיע הכתוב כי ער שנתן ירושה לבני לוט היא הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, והוא אומרו האמים לפנינו ישוב בה וגו', ופי' לפנינו הוא קודם שכרת ה' ברית עם אברהם, והכוונה בזה שתעמוד לזכותנו:

הנה דעת רבינו בפשטות שהכתוב משמיענו שארץ זו בכלל הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, וכן כתב לגבי ארץ בני עמון (להלן פסוק כ), והיינו שעמון ומואב נטלו מן האמים והזמזומים את ארצם, והם היו בכלל הרפאים, ולכן לעתיד לבוא תינתן ארץ זו לבני ישראל. וכע"ז כתב הרמב"ן שכל אלו הארצות היו מקדם של הרפאים, והן היו בכלל דברי ה' לאברהם, ואם כי ראיות הנה לבני ישראל, עתה עדיין לא רצה ה' שיטלו הארצות מהם. אמנם דעת רש"י דדוקא ארץ עוג שנאמר עליה 'הוא יקרא ארץ רפאים', היא בכלל רפאים שאמר ה' לאברהם, משא"כ ארצות עמון ומואב. ורבינו הביא דעתו להלן (פסוק כ), וחלק על דבריו. גם הביא רבינו דברי הספרי שארץ סיחון ועוג לא היו בכלל השבועה, וכן הביא לעיל (א ח). ובהמשך ביאר דגם לדברי הספרי אפשר לומר שארץ סיחון ועוג היו בכלל השבועה, אלא שלא ניתנו לישוב ולדור בהם כשאר ארץ ישראל, אלא רק לכיבוש ולשלל.

ולכאורה דברי רבינו צ"ב, דאין יתכן לומר שארץ ער של בני לוט היא ארץ רפאים שהבטיח ה' לאברהם, הלא לדעת רבי יהודה (ב"ב נו.) קיני קנזי וקדמוני הם אדום עמון ומואב, וסתם רבינו כשיטתו בכמה מקומות (בראשית טו יח, במדבר כד יז, להלן ג יג), וא"כ עמון ומואב שהם מבני לוט אינם בכלל השבעה אלא בכלל השלשה, ואין אפשר

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

גדולים צדיקים

לכב' עלון ובחרת בחיים.

מעשה מופלא שזכיתי לו וקיבלתי על עצמי לפרסם בזכות רבינו האור החיים. זה למעלה מ-15 שנה שאני שומר על תפילה קבועה במניין, גם במחיר נסיעות ארוכות ואף באמצע הלילה. נוסף על כך, אני משתדל ללמוד מדי יום בספר "אור החיים" הקדוש. לפני זמן מה, נקלעתי לסיטואציה מורכבת שלא באשמת. לצערי, הוחלט על העברתי למעצר מידי למשך 14 יום. רגע לפני ההחלטה, התקיים מניין לתפילת מנחה. אף שהלב היה טרוד - בחרתי להתפלל. דקות לאחר מכן - הובא גזר הדין. במקום המעצר חיפשתי ספר "אור החיים" ומניין לא זכיתי, אך אחר חיפוש מצאתי ספר אור החיים הקדוש. התחלתי ללמוד ובכיתי לה' שירחם עלי בכח ובזכות הצדיק. ואן קרה הלא יאומן, כעבור כחצי שעה - הפתעה גמורה: קראו בשמי ובישרו לי - אתה משוחרר. זכותו של הצדיק הגנה עלי.

בברכה
ד.ח.

מחברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

